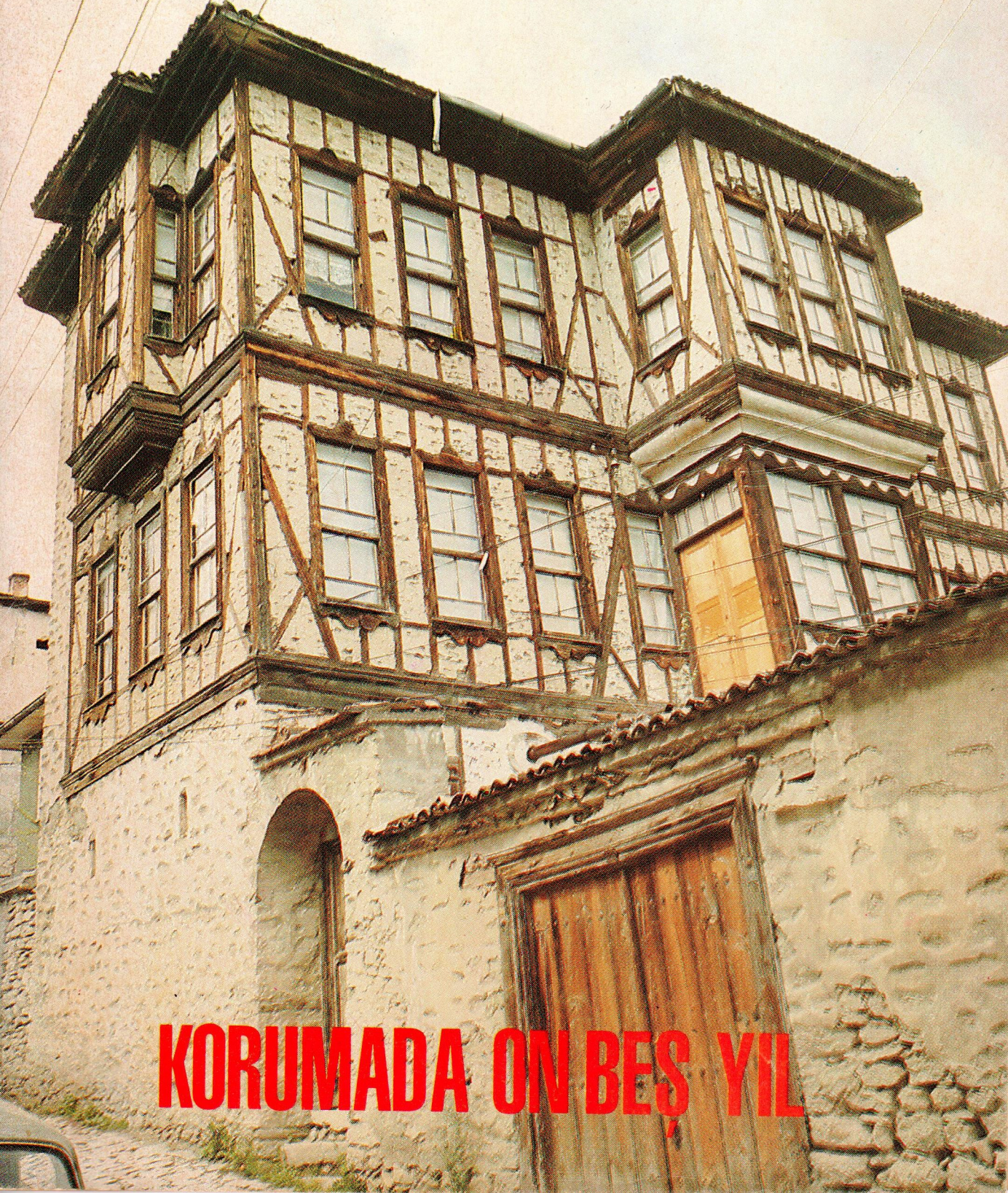

AĞUSTOS 1990 / SAYI 117 / 3.000 LIRA (KDV DAHİL)

Hürriyet

GÖSTERİ

S A N A T E D E B İ Y A T D E R G İ S İ

KORUMADA ON BEŞ YIL

Fotoğraf: Ezel İltar

Tokat'ta evleri gibi yolu da geleneksel yapısını korumuş bir sokak

Safranbolu, Prof. Sözen'in, inançlı birkaç kişinin ve kültürünü korumaya kararlı **Safranbolu** halkının ortak çabaları ile, bu inanılmaz yok edilişten kurtulmayı başaranibilen ender kentlerimizden biridir. Türkiye'de tarihsel ve kültürel mirasın korunması yolunda yapılmış girişimler içinde, bütün bir kent olarak **Safranbolu** önemli bir yer alır. Konunun kent halkıyla birlikte ele alındığı, çözüm yolları arandığı, bu denemenin şimdi 15. yılına girmiş bulunuyoruz.

Günümüzde yeni sanayileşme, kentleşme ve iletişim çağında, onbeş yıl içinde, bir kentin tozu çok kolay atılabiliirdi.

Sanayileşme öncesinde, kentler bu anlamda bunca zorlanmıyor ve korunabiliyordu. Oysa sanayileşme, kentleşmeyi hızlandırırken, tek düze üretimi ve tek düze tüketimi de yaygınlaştırıyor, özellikle kitle iletişimindeki hiper gelişme ve yaygın kullanım ise, dünyayı küçültüyor, ülkeleri ve insanları, birbirlerine olağanüstü yaklaştırıyor, farklılıkları törpülüyordu. Böylesi burun buruna gelmiş, birbirine tıpatıp benzeyen kalabalıklarda, kimlik sorunu, bir kimlik bunalımı olarak patlamakta gecikmeyecekti, gecikmedi de. Tüm dünyada gözlenen din ve ulusçuluk akımlarındaki yeni güçlenmeler, yeni kimlik arayışlarından başka birşey olmasa

gerek. Bunun da gelecek için yaratacağı tehlike kolayca seziliyor. Seziliyor ve doğal kimlik belirleyicisi olan **Doğal Çevre** ile, **Kültürel Çevre**'nin önemi hiçbir zaman olmadığı kadar tüm dünyada önem kazanmaya başlıyor.

Safranbolu da çağdaş değişimin etkisi altında kalmaktan kurtulamamıştır. Kentin çok yakınına kurulan **Karabük Demir - Çelik** yoğunlaşan yeni nüfusu, yarattığı tüketim boyutu ve getirdiği yeni kültürel esintilerle **Safranbolu**'yu yüz yıllık dinginliğinden çıkarmaya zorlamıştır. Eski yapılarda yeni pencere biçimlerini özendirmeyle başlayan hızlı değişim, kente yayılmaya ve onun kimliğini yok etmeye yüz tutmuştur. İşte bu noktada, bir kentin tümünden korunması, birden önem kazanmış ve kentin asıl sahiplerinin, kültürlerini korumaya inançlı **Safranbolu** halkının bilinçli çabalarıyla başarıya ulaşılmıştır. Onbeş yıllık bu başarının sürmesi ve hâlâ kurtarılabilir nitelikteki başka kentlere örnek olması şu kavanoz dipli dünyada, kimliğini ve koordinatlarını yitirmek istemeyen herkesin başlıca dileği olmalı...

BİR KENTİN KENDİNİ KORUMASININ KISA ÖYKÜSÜ

YAVUZ İNCE

*Mimar-Mühendis
Yavuz İnce Safranbolu'
da koruma çalışmalarının
meyvalarını verdiği
bugün düşüncelerini
yazdı*

Anadolu tarihinin tüm evrelerini yaşayan Safranbolu özellikle Osmanlı dönemiyle birlikte önemli

bir yerleşme bölgesi haline gelmiştir. Özellikle 17-18. yüzyıllarda büyük gelişme göstermiş, üretim ve ticarete önemli artışlar görülmüş, Çarşı bölgesinde gelişen ekonomik canlılık konak ölçeğinde büyük evlerin yapılmasına neden olmuştur. Açık sofalı küçük evlerin yerini orta sofalı büyük evler almıştır.

Cumhuriyet dönemine kadar canlılığını koruyarak gelen Safranbolu, Kurtuluş Savaşı yıllarında; Osmanlı döneminden beri çalışan lonca çarşılarında, gece gündüz çalışarak orduya ayakkabı üretilmiştir. 1938'de 10 km. uzağında, Karabük'te kurulan Demir Çelik Sanayi Safranbolu'nun çeltik tarlalarında kurulduğu zaman çevreden işçi bulmakta zorluk çekilmiş. Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu'dan işçi getirilmiş, tutuklular çalıştırılmıştır. 1950'ye kadar çevrede gelişen sanayiden etkilenmeyen Safranbolu, bu tarihten sonra Türkiye genelinde başlayan kültür değişimlerinin de etkisiyle doğal olarak değişmeye başlamıştır.

1950'den sonra Karabük Demir-Çelik Fabrikaları'nın etkisi giderek artmaya başlamış, Karabük'te artan nüfusun baskısı Safranbolu'yu da yüzyıllık dinginliğinden çıkarmaya zorlamıştır. Karabük'te yapılan batılı mimarilerin ürünü olan yeni konutların ölçüleri ve pencere boyutları çağdaşlaşmanın göstergesi durumuna gelmiştir. "Asri pencere, düdüklü tencere, dumansız baca, kaynansız koca" tekerlemesi, kültür değişimlerinin somut bir göstergesidir.

1974'te Safranbolu'da Emir Hocaşade Ahmet Bey'in evi, kültür değişimlerinin içinde yazgısıyla başbaşa yıkılmayı beklerken, evin sahipleri olan Nezihe ve Aysel Hanımların rızasıyla başlatılan restorasyon sanırım bir kıvılcım oldu. Çevresiyle, ustasıyla kültürüne yabancılaşmış bir ortamda eskileri onarmak, delilikti, çılgınlıktı. Zaten harabe olmuş bu yapı yıkılmalıydı, hatta yıkılması daha iyiydi.

1975 Mimari Miras Yılı nedeniyle İstanbul'da düzenlenen **Tarihsel çevrenin örgütlenmesi** konulu seminer bu konuda uzman kişilerin bir araya geldiği ilk ve önemli bir

Safranbolu'lular evlerini açarak mimari mirasın korunmasını sağladılar

toplantıydı. O yıl kurulan İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü'nün ilk ve başarılı girişimi olan bu seminerde çeşitli bildiriler sunuldu. Benim sunduğum "Tarihsel Çevrenin Korunmasında Yerel Örgütlenmenin Önemi ve Bir Örnek: Safranbolu", tartışmaya açıldı. Bildirimim yankılanması, Safranbolu'nun Mimari Miras yılında ele alınmasına karar verilmesine neden oldu. Öneriler arasında Safranbolu'yu Avrupa Konseyi'ne götürmek de bulunuyordu.

İTÜ Mimarlık Fakültesi ve Safranbolu Belediye Başkanlığı arasında başlatılan sağlıklı diyalog sonunda, Mimarlık Tarihi ve Resto-

rasyon Enstitüsü'nün yönetiminde, Safranbolu Belediyesi'nin büyük katılımıyla **Safranbolu Mimari Değerleri ve Folkloru Haftası** adıyla bir kültür haftası düzenlendi, bu haftaya 100'e yakın bilim adamı, sanatçı, gazeteci katıldı. Yankıları aylarca süren bu haftadan beklenen, Safranbolu halkının kendi kültürüne sahip çıkacağı inancıydı. Bunun için ona kendine ait kültür varlıklarının tanıtılmasıydı.

Bu haftalarda, halkla aydınlar bütünleşti, birbirlerini tanımak fırsatını buldular. O günlerde Safranbolu halkı evlerini aydınlara açtılar. Geleneksel konuksevliklerini göstererek kültürlerinin bilincinde olduklarını gösterdiler. Safranbolu'

yu gerçekten seven, özverili kişiler yazılarda, resimlerde, fotoğraflarda, filmlerde, saydamlarda, kitaplarda, Safranbolu'yu tüm dünyaya anlattılar. Büyük bir kampanya, sağlam bir iletişim ağı kuruldu. UNESCO'nun desteğinde açılan Safranbolu Fotoğraf Sergisi, Paris'te çok ilgi gördü. Sergi, Avrupa başkentlerini dolaştı, aynı ilgiyi gördü. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nun katkıları ile ödül kazanan Safranbolu'da Zaman filmi büyük yankılanmalara neden oldu. Safranbolu'da kurulan Koruma Derneği'nin o yıllarda önemli bir yeri vardı. Safranbolu'nun gelecek için korunması yolunda Safranbolu haftaları düzenlemek, el sanatlarının gelişmesi için çalışmak, etnografya müzesi kurmak gibi amaçları içeren tüzüğüyle bu dernek, Safranbolu haftalarının hazırlanmasında önemli bir işlevi yüklenmişti. Üç kez düzenlenen Safranbolu haftaları halkın koruma bilincine ulaşmasında yardımcı oldu. Daha sonraki yıllarda derneğin işlevini Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı üstlendi.

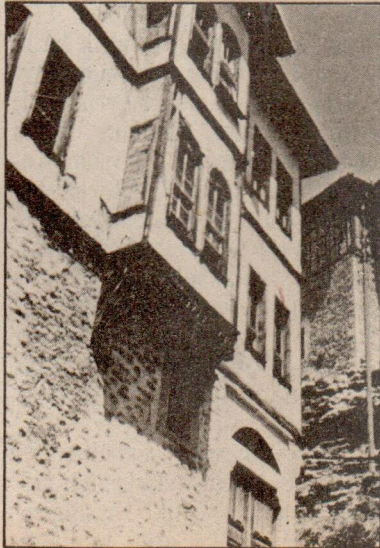
Bunların ardından Safranbolu SİT koruma kararları Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 8.10.1976 tarihinde yürürlüğe girdiğinde, ilk kez halkın tepkisiyle karşılaşmadı. Çünkü halk koruma bilincine ulaşmıştı. Bu oluşumların yanı sıra, Prof. Gündüz Özdeş tarafından yapılan ve 1974'ten itibaren yürürlüğe giren imar planı Belediye uygulamalarına yol açıyordu. Bu dönemde özellikle Safranbolu Bağlar bölgesinde bozulmalar başlamıştı. Belediyelerin çağdaşlaşma anlayışı asfalt yol istisla ve meydandı. Halkın koruma bilincine ters uygulamalar ne yazık ki birçok değer yok olmasına neden olmuştur. Bu süre içinde halkın başarılı restorasyon ve koruma çalışmaları olmuş. MTRE'ce bir plakette ödüllendirilmişlerdir. Yüz kadar korumaya hizmet etmiş ve evini korumuş kişiye ödül verilmiştir. Bu çelişkili durumu ortadan kaldırmak ve belediye imar çalışmalarını koruma çizgisinde tutmak amacıyla, Kültür Bakanlığı'nca bir Koruma İmar Planı yapılması kararı alındı. Plan

İTÜ Mimarlık Fakültesi'nce belgelene röleve ve araştırma çalışmalarına paralel büro çalışmaları ile gerçekleştirildi. Ancak bu plan beklenen şekilde sonuçlanıp yürürlüğe giremedi. Yüksek Kurul'un değiştiği bir döneme rastlaması ve red kararı alması üzerine bu kez Safranbolu Belediyesi'nce yeniden bu kez Şehir plancısı Dr. İsmet Okyay'a yaptırıldı. Koruma imar planı, örnek bir çalışma olarak kültür ve tabiat varlıkları Yüksek Kurulu'na sunuldu. Yıllardır geciken planın bu kez onaylanmasını diliyoruz.

Safranbolu olayı, bugüne kadar inancını yitirmiş kentlere ve kişilere de yeni bir bakış açısı getirmiştir. Safranbolu'da gelişen olaylar öteki kentlere de önderlik etmiş, Amasya, Kütahya, Bursa, Tokat ve hatta İstanbul'da Koruma yolunda adımlar atılmıştır.

Safranbolu halkı, kentini, kültür varlıklarını, folklorunu koruma yolunda Türkiye'de ilk kez en somut adımları atıyor; koruma olayına bilinçle sahip çıkıyordu.

Bu gelişmede kuşkusuz gene Türkiye'de ilk kez Safranbolu'da kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Safranbolu Yerel Örgütü'nün rolü önemliydi. Yerel örgütün, bürokrasiyi en aza indiren, korumayı sevimli hale getiren önemli bir işlevi vardı. Halka yakın çalışan bir danışma kuruluymdu aynı zamanda. Geçtiği-

Fotoğraf: Yavuz İnce

miz dönemde Safranbolu'ya gelen nüfus 20.000'e ulaştı. Safranbolu'da gelişen olaylar bu yeni nüfusu da etkileyerek, katılımı sağlamakta, özellikle gençlerde Safranbolu'ya hizmet etme sevgisi gelişmektedir.

Safranbolu'nun kültürel varlıklarının yanı sıra, çevresini saran orman örtüsü Türkiye'nin en büyük orman bölgesidir. Florası zengin, ağaç türleri bakımından dünyada az bulunan bir orman türüne sahip olan bölgede aynı zamanda orman içinden geçen bir yolla denize ulaşılmaktadır. Bu doğal zenginliklerin yanı sıra, geleneksel düğün âdetleri, el sanatları vb. değerler bu yöreye özgü bir turizmi geliştirebilecektir.

Bu konu; yine İTÜ Mimarlık Fakültesi'nin sorumluluğunda, Türkiye'nin sayılı uzmanlarıncı ele alındı. 1979'da Turizm Bakanlığı'nca bir Turizm Raporu hazırlanması görevi bu araştırma grubuna verildi. Mimar, sanat tarihçisi, kent planlayıcısı, coğrafya ve sosyoloji bilim dalı uzmanları ve turizm plancılarından oluşan çalışma grubu, Safranbolu ve çevresinde geniş bir alan çalışması yaptıktan sonra sonuçlandırdığı raporunu ilgili bakanlığa zamanında sundu.

1979 yılında ilk defa bir bakanın, Kültür Bakanı'nın Safranbolu'yu ziyareti önemli bir olay oldu. Bakanlık ilk kültür varlığını kamulaştırma kararı aldı. **Arasta Çarşısı, Kaymakamlar ve Saracoğlu Konakları'nın** kamulaştırılması halk üzerinde sevinç yarattı, koruma bilincinin güçlenmesine yol açtı. Ancak onarımlar halkın eleştirilerinden kurtulamadılar. Türkiye Turing Kurumu'nda Prof. Dr. **Metin Sözen'in** Safranbolu konusunda girişimleri sonucunda **Asmazlar Konağı** kurumca 1976'da satın alındı ve bir otel olarak restorasyonuna başlandı. Bu olayın Safranbolu halkı üzerinde önemli yeri vardır. Konağın restorasyonu özenle izlendi, restorasyonun yıllarca sürmesi umut kırıklıklarına yol açıyordu. Yapım çalışmaları sırasında halk tarafından zaman zaman merakla izlendi, eleştirildi, hatta kuruma bildirildi.

Gökçeoğlu Konağı'nın da res-

Fotoğraf: Yavuz İnce

Safranbolu'nun genel görünümü. Bugün örneği çok az kalmış geleneksel Anadolu yerleşim merkezlerinden biri Safranbolu

torasyonuna başlanmış bulunmaktadır. Turizm giderek canlanmaktadır, yöresel özellikte bir otel geçen yıl hizmete girmiştir. Turing kurumunca işletmeye alınacak Asmazlar Oteli yakında hizmete girecektir. Çarşıda yavaş da olsa belirgin bir canlanma gözlenmektedir.

Korumada 15 yıl: 1975'te başlayan ve bugüne kadar gelişerek gelen korumacılık hareketinin öyküsünün adıdır. Kültürünü korumaya inançlı Safranbolu Halkının çabalarıyla bugüne ulaştıran kentin, olumlu ilk örnek olarak Türkiye'nin koruma tarihine geçebilmesi diğer örnekler için önem taşımaktadır. Safranbolu Halkı; kentlerinin tüm değerleriyle korunması yolunda bugüne kadar değişik güçlüklerle karşı karşıya gerekli özveride bulunmuş ödüne vermiştir.

Bu yıl Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin önderliğinde ilgili tüm kurum, kuruluş ve kişilerin haziran ayı sonunda "Korumaya İnançlı İnsanların Kenti Safranbolu ve Korumada 15 Yıl" başlığı taşıyan değerlendirme haftasında Safranbolu'da buluşup halkın toplandığı ortamda açıklıkla tartışması, Türkiye'nin Koruma tarihinde önemli bir aşamadır.

KORUMA'NIN SORUNLARI VE SAFRANBOLU ÖRNEĞİNDE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

KIZILTAN ULUKAVAK

*Kızıltan Ulukavak
Safranbolu doğumlu. İki
dönem burada Belediye
Başkanlığı yapmış.
Halen Başbakanlık
Yüksek Denetleme
Kurulu'nda denetçi
olan Ulukavak, koruma'nın
uygulamadaki
yasal ve bürokratik
sorunlarına değiniyor.*

Kamuoyunda, gündemin ilk sırasında yıllardır yer alan çevrenin korunması konusu, fiziksel ve doğal çevre ile birlikte tarihsel çevrenin korunmasını da öngören geniş bir anlam içerir. Tarihsel çevrenin korunması ile ulusal bir kültür değeri olan mimarlık mirasına sahip çıkılması eş anlamlıdır.

Türkiye'de son yıllarda, doğa güzelliklerinin bozulması ve çevre kirliliği gibi kaygı verici bir şekilde gözlenen gelişme, kentlerimizde tarihsel çevrenin yok edilmesi ve buna karşı ilgisiz kalınmasıdır. Günün yapı modasına uyularak bakla oda, nohut sofa, insan silosu, blok blok beton evlerde oturma eğilimi tüm ülkeye egemen olmuştur. Büyük, küçük tüm kentlerimiz, eski Türk evini ve eski Türk evi ile mahallesi yaşamını yok eden bir salgın eğilimle karşı karşıyadır. Hemen tüm kentlerimiz bu eğilime yenik düşmüş, sadece Safranbolu savaşa ve direnmeye devam etmektedir.

Eski Türk evlerini, mahalleler halinde, bir bütün olarak sokaklar boyunca, bozulmadan, günümüzde en yoğun bir şekilde bulunduran Safranbolu'da, kent belediyesi ve